

MINDRE BIDRAG

En students bogsamling fra 1572

En stående klage i dansk bibliotekshistorie lyder, at vor viden om bogsamlingerne i det 16. århundrede er meget ringe. Århundredet er og vil sikkert vedblive at være en delvis ukendt verden i dansk bibliotekshistorie, sagde Carl S. Petersen i 1927. Han er ikke siden blevet modsagt, og af gode grunde for kildematerialet er uimodsigeligt spredt og sparsomt, men da Lauritz Nielsen i 1946 sluttede sig til samme anskuelse, blev der rigtignok sat for megen trumf på ved en ytring om at han for sin fremstilling havde taget „*hele* det tilgængelige – trykte saa vel som utrykte – kildemateriale . . . i brug.“ Så galt er det dog heldigvis ikke. Der er desuden grund til at nære skepsis, når Lauritz Nielsen f.eks. karakteriserer et præstebibliotek fra århundredets sidste del på ca. 40 bind som værende „ret betydeligt“, for det lave niveau der hermed antydes er næppe særlig velmotiveret. Set selv med samtidige øjne turde en studeret mands bogsamling af denne størrelse have ligget nær ved jævnmaal.

Sandheden er jo, at hverken trykte eller utrykte kilder er tilstrækkeligt gennemforskede. Om man overhovedet tør angive et niveau, må vurderingen af nævnte præstebibliotek tages op til revision blot ved et blik på Malmøpræsten Hans Siunesens bibliotek. Det omfattede ifølge en registrering foretaget 1564 141 bind og vurderedes til 140 mark (Skånska samlingar 1894-95 IV:2 (1897) s. 18-22). Og andet materiale til korrektion af det hidtidige billede vil med lidt tålmodig efterforskning kunne fremdrages. I en tidligere årgang af F og F (XVII 1970 s. 47-67) er afdækket sporene af et righoldigt professorbibliotek fra Frederik II.s tid. Her skal videre fremlægges en liste over bøger tilhørende en person fra en socialgruppe som ikke før har været repræsenteret. Det drejer sig om en *students* bogsamling, beslågt 4. okt. 1572 fordi studenten, Laurits Sørensen (Laurentius Severini), havde absenteret sig efter en sædelighedsforbrydelse han havde begået i huset hos degnen Niels ved Nikolaj

kirke. Da sagen hørte under universitetets jurisdiktion og professorerne tildømte Niels Degn synderens bohavede, blev en fortegnelse over de forefundne ejendele indført i universitetets acta consistorii. De originale akter er gået tabt, men en afskrift i Ny kgl. saml. 755 fol. – en noget ringere findes i Ny kgl. saml. 755 b fol. – har medtaget listen. Ifølge denne (bl. 42-43) omfattede bohavede foruden dyne og klæder, et sort skrin, en liden kiste og et bogskab *13 oktavbøger indbundet i bind med træplader (in tabulis ligati), 33 oktavbøger indbundet i pergament (in pergameno ligati) samt 10 håndskrevne bøger, ligeledes i pergament.* Med tilføjet nummerering og forfatteridentificeringer m.v. ser listen således ud:

Libri in tabulis ligati in 8° hi fuere

- 1 Terentius
- 2 Officia Ciceronis
- 3 Postilla Lossii [Lucas Loss]
- 4 Novum Testamentum Lat.
- 5 Loci Com. Phi. 1^a ædit. [Philip Melanchton]
- 6 Grammatica Spangeb. [Johannes Spangenberg]
- 7 Epistolæ Ciceronis
- 8 Terentius cum Comment. Don. [Ælius Donatus]
- 9 Grammatica Phi. Lat. [Philip Melanchton]
- 10 Novum Test. Lat. Erasm. ædit. post. [Erasmus Roterodamus]
- 11 Postilla Brentii [Johann Brenz]
- 12 Catechismus Petri . . . [?]
- 13 Evangelia Dominicalia Lat.

Libri in pergameno ligati etiam in 8°

- 14 Margarita Theologica [Johannes Spangenberg]
- 15 Compendium Dial. Phillippi [Philip Melanchton]
- 16 Dialect. Philippi alia [Philip Melanchton]
- 17 Opera Virgilio
- 18 Catechismus Lossii Græcus [Lucas Loss]
- 19 De Ciuilitate morum Erasm. Rot. [Erasmus Roterodamus]
- 20 Prosodia Murmelii [Johannes Murmellius]
- 21 Syntaxis Despauterii [Johannes Despauterius]
- 22 Dialectica Lossii [Lucas Loss]
- 23 Opera Hesiodi
- 24 Psalterium David. a Spangeb. Carm. redd. [Johannes Spangenberg]
- 25 Rhetorica Philippi [Philip Melanchton]

- 26 Georgica Virgilio
- 27 Composita Verborum [Johann van Sinthen?]
- 28 Brevis exp. Catech. Palladii [Peder Palladius]
- 29 Bucolica Mantuani [Joannes Baptista Mantuanus]
- 30 Syntaxis Philippi antiqua [Philip Melanchton]
- 31 Psalterium Davidis
- 32 Fabulæ Æsopi
- 33 Dialogi Pueriles
- 34 Pædologia Mosellani [Petrus Mosellanus]
- 35 Prosodia Mancinelli [Antonius Mancinelli]
- 36 Donatus Lat. [Ælius Donatus]
- 37 Brevis exp. Catech. Pallad. [Peder Palladius]
- 38 Novum Testamentum Lat.
- 39 Catech. et Evangelia Dominicalia p. Danske
- 40 Epistolæ Ciceronis a Sturmio collectæ [Johann Sturm]
- 41 Tractatus de resurrectione mortuorum paa Danske [Peder Palladius]
- 42 Grammatica Græca Loss. [Lucas Loss]
et Donatus Græcus [Ælius Donatus]
- 43 Brevis Exp. Catech. Palladii [Peder Palladius]
- 44 Colloquia Eras. Rot. [Erasmus Roterodamus]
- 45 Brevis Exp. Catech. Palladii [Peder Palladius]
- 46 En Dansk Bog, huer anditt blad afreffuen

Libri in pergameno ligati, non impressi sed scripti

- 47 Catechismus Christoph. Grall
- 48 En Sang-Bog
- 49 Annotationes in Dial. Loss. [jfr. 22]
- 50 Comoedia Samaritani
- 51 Computus Ecclesiasticus
- 52 En liden Pappirs bog
- 53 Bucolica Mantuani [Joannes Baptista Mantuanus]
- 54 En Glosebog
- 55 En liden Dansk Skriffuebog
- 56 Libellus Proverb.

Til slut tilføjes at efter Niels Degns udsagn tilhørte følgende tre bøger fundet mellem ovenstående ham: Annotationes in Dialectic. (jfr. 49), Dialectica Philippi (jfr. 16) og Dialectica Cæsarii.

Overraskelser er der ikke at finde i dette udvalg af filologiske og teologiske tekster og hjælpemidler – det skulle da lige være det håndskrevne komediestykke om samaritaneren (50), måske identisk med dramaet „Samarites“ som nederländeren Petrus Papeus havde skrevet i 1537. En god del er elementærbøger, forfattere fra skolepensummet som Terents (1,8), Cicero (2,7,40), Hesiod (23) og Æsop (32), grammatiker af bl.a. Donat (36,42) pædagogiske skrifter af Erasmus (19,44) og andet lignende (f.eks. 27,33,34). Inden for teologien er der Det ny testamente i 3 latinske udgaver, en række katekismer, nogle postiller og Melanchtons systematiske fremstilling af lutherdommen, *Loci communes* i førsteudgaven fra 1521 (5), men tilsyneladende ikke noget skrift af Luther. Den eneste identificerede danske forfatter er Peder Palladius med hele 4 eksemplarer af samme arbejde, den korte katekismusforklaring der blev optrykt flere gange ved midten af århundrede, samt hans danske skrift om de dødes opstandelse (1555) der hviler på et forlæg af Melanchton (41). Den ejendommelighed at der kun findes bøger i oktavformat, kræver muligvis ingen anden forklaring end at Laurits Sørensen har holdt sig til udgaver i denne prisbillige størrelse – hvis han da ikke har nået at redde sine mere værdifulde ejendele fra beslaglæggelsen. Den manglende tilstedeværelse af en bibel er jo i hvert fald påfaldende.

Samlingen rummer med enkelte forbehold nogenlunde hvad man kunne vente sig af en gennemsnitsstudent. Men i omfang hævder den sig ved siden af det præstebibliotek på ca. 40 bind, som Lauritz Nielsen fandt ret betydeligt, og bidrager således i al beskedenhed til en påkrævet revision af vurderingen af bogsamlingernes stadi i Danmark efter midten af det 16. århundrede.

(Om bibliotekshistorien: Carl S. Petersen i *Haandbog i Bibliotekskundskab*, 3. udg., II, 1927, s. 37ff., det indirekte citat s. 44; Palle Birkelund i *Nordisk håndbog i bibliotekskundskab* II, 1958, s. 128ff.; Lauritz Nielsen: *Danske Privatbiblioteker gennem Tiderne*, 1946, citaterne s. 10 og 26. – Om Laurits Sørensens sag: *Ny kirkehistoriske Samlinger* I, 1857-59, s. 53f; Holger Fr. Rørdam: *Kjøbenhavns Universitets Historie* II, 1869-72, s. 187f.).

Harald Ilsoe